

POTĘPIĆ (151) *vb sb*

-ę- (147), -e- (2), -ęm- (1), -em- (1).

o jasne.

inf potępić (34). ◇ *fut* 1 sg potępię (1). ◇ 2 sg potępisz (3). ◇ 3 sg potępi (12). ◇ 1 pl potępi(e)m (1). ◇ 3 pl potępią (7). ◇ *praet* 2 sg m potępiłeś, -ś potępił (2). ◇ 3 sg m potępił (38). *f* potępiła (4). *n* potępiło (2). ◇ 2 pl m pers potępiłicie (1). ◇ 3 pl m pers potępiłi (15). *subst* potępiły (2). ◇ *plusq* 3 pl m pers byli potępiłi (1). ◇ *con* 1 sg m bym potępił (1). ◇ 2 sg m byś potępił (1). ◇ 3 sg m by potępił (11). ◇ 1 pl m pers byśmy potępiłi (1). ◇ 2 pl m pers byście potępiłi (2). ◇ 3 pl m pers by potępiłi (3). *subst* by potępiły (2). ◇ *impers praet* potępi(o)no (1). ◇ *con* by potępi(o)no (1). ◇ *part praet act* potępiwszy (5).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVIII w.

1. Zganić, napiętnować, uznać, że ktoś a. coś jest złe(-y), że ktoś postąpił źle, nagannić; *condemnare, damnare, subicere Vulg* [kogo, co] (74) : Gdy fie z niego [Talesa] nie ktorzy nałmiewał i [!] [...] iżby mu mądroście⁸⁰ nicz płatna nie byłaku żiwnoſci. Tam on wżywał w tim dowcipu łwego aby potępił te krorzy [!] fie znie⁸⁰ łmiali. *BielŻyw* 2, 55; *LubPs* K2v; Abowiem y pan Kryłtus ácz włzytko wiedział iáko prawdziwy Bog/ włzákże żadnego potępić niechciał/ ázby pierwey łłuznymi dowody był pokonány. *GroicPorz* b2v; ábyłmy fie łami siebie zówłtydzili/ y gnułność náłżę potępiłi/ pátrząc ná ták wielką miłość ku Bogu y ćierpliwość łwiętych *SkarŻyw* 32, 89, 364; *CzechEp* 416; *SkarKaz* 518b *marg.*

potępić za co (1): ktho mię potępi zá vczynki moie? *Leop Eccli* 5/2[3].

potępić jako jakie (1): Nerwá y Traiánus/ łády y połtępki iego [łw. Jana] iáko okrutne y niełpráwiedliwe potępiłi. *SkarŻyw* 408.

potępić czym (1): miałem po łobie [...] ku więłższemu przekonániu ich przednieyłższego Pápieża ich głos y dekret/ ktorým tę niezbożną pychę Rzymłką/ w łobie Ianá Konłtántynopolitáńłkiego Bifkupá ołádzil y potępił. *NiemObr* 66.

W przeciwstawieniu: »potępić ... wymawiać« (1): Iełli teź ktorzy przodkowie wálzy o tych ołdzczeńłstwach Greckich niewiedzieli/ [...] tych potępić/ mym zdánim/ nie możem: włzákże ich teź wymawiać fie nie godzi/ iełli o tym ołdzczeńłstwie wiedząc/ z niektoremi Greki kołcioł ł. Rzymłki bluznili *SkarJedn* 354.

W charakterystycznych połączeniach: *potępić błędy, fałsz, gnułność, postępki* [czyje] (2), *pychę, sądy* [czyje], *żywot* [czyj].

Szereg: »osádzic i potępić« (2): na ktorých [koncyliach] [...] ich [pápieży] Symoniá [...] ołádzono/ y potępiono. *NiemObr* 176, 66.

W przén (2) : łámy włtá ich nánie fwiádectwo wydawáią iż godni łá tákiego káránia/ áby ichże łłowá ie potępiły ábowiem wwárgach ich nic nienaydzie iedno fáłz á zdráde. *RejPs* 87; Będełi fie chćiał włpráwiedliwić/ włtá moie potępiá mię *Leop Iob* 9/20.

Przen: *Wypowiedzią na inny temat lub swoim postępkim dáć podstawę do interpretacji potępiájcej kogoś a. coś* (4) : A to niepodobna żeby cudzoziemcá przychodniá do łwey kánoniey przyimował. [...] y ná ty łoldruie/ iáko ná heretyki y ołdzczeńłce: Tedy y to I.M. przed Bogiem y Chriłtułem

wedle łowá Bożego nie poydźie: Potępi go Ráháb wżetecznicá Ierichońfka/ co nieprzyiaćioł fwych łzpiegi przyięłá y przechowálá. *CzechEp* 60; *WujNT Rom* 8/3.

potępić czym (1): ktory [*Budny*] nákoniec y to przydáie: Iż żaden mądry tego nie rzecze/ żeby wedle Graeckich ksiąg miály być Láćinńkie poprówowáné. Ktorem dekretem Budny zá głupie oładził/ y potępił/ nie tylko Brzelkie tłumáczé/ y Czechowicá bráćifzká fwego/ ále y Kálwiná y Kemnicego: ktorzy Láćinńki text wzgárdziwłzy [...]/ ięli fię Graeckiego iáko pewnieyŕze⁸⁰ *WujNT przedm* 11.

Szereg: »osądzić i potępić« (2): [*Ignacius pisząc, że nie należy pościć sobót i niedziel*] przedsię Kátoliki oładził/ y potępił *NiemObr* 124; *WujNT przedm* 11.

a. *Odrzucić, wyrzec się (4)*: dość małz i nazbyt ześ się ras pana twego zaprzáł/ i ie⁸⁰ świętą prawdę ktorąś dobrze znál niebiefką być/ niezbożnie potępił *MurzHist* N3; *SkarŻyw* 284; *WujNT* 546; iż po vkazaniu fię Bogá w ćiele: świat wżytek do prawdźiwego fię Bogá obroćił/ y wżytki czynione y fałŕzywe bogi y wżytko báłwochwálftwo potępił. *SkarKaz* 487a.

b. *Uznać za odstępstwo (odstępcę) od wiary (50)*: *KromRozm I* C4v; A kołcyoł też [...] zwoyce ony á kácerze y náukę ich potępił. *KromRozm II* pv, q3; *KromRozm III* C7, Q; Ná tym też Synodzye potępił [*papież*] fektę Berengáryowę/ gdzye fie tám záfię Berengáryus ná dobrą drogę náwroćił. *BielKron* 177, 166v, 175, 196; *GrzegRóżn* B3v [2 r.]; *SarnUzn* H5v; Epiphánius wydał księgi przeciwko ośmdzieśiát Kácerftwom álbo odłzczepienftwom/ w ktorych y Zydowłkie y po Chrifuście wżyftkie błędy Kácerskie zbił/ y potępił *WujJud* 51; A załz wżyftkich Heretykow do Concilium wielekroć nie wzywano? [...] czemułz fie pokázáć nie śmieli? Czyliście fie bali áby was nie potępiono? *WujJud* 158v, 53v, 60v, 201v; [*Grekwie we Florencji*] Zwierzchność Papięzowi mocą wielkiego Synodu wyználi [...]. Ale [...] do domu przyiáchawłzy/ wżytko wniwecz obroćili/ [...] znowu Láćinniki domá pokátne potępiwłzy/ do fwego fię błotá Dyabelńkiego dziełá/ to ielt/ rołterkow y odłzczepieńftwá wroćili. *SkarJedn* 337, 115, 116, 142, 196, 211 (10); *SkarŻyw* 300 [2 r.], 390, 392, 455 [2 r.]; *NiemObr* 127, 140; *WujNT* 98, Aaaaa4v.

potępić jako kogo (1): Papięz zebrałwłzy w Rzymie fynod/ ony [*Aldeberta i Klemensa*] iáko Heretyki/ potępił. *SkarŻyw* 519.

potępić czym (4): *KrowObr* 53v; Tym heretictwo y nowe fekty potępiłz/ iż przodkow fwych vkazać niemogá/ iż łuccesłsey od Apołtołow niemaiá/ ktorą tu przez ty tákie święte/ y dom náłz łtary/ [...] my záwždy vkazać mozem. *SkarŻyw* A4; [*św. Antoni*] iáwnie Arryany fwemi vłty potępił: powiádáiąc iłz to łą przełłáncy Anthychryłtowi. *SkarŻyw* 57, 89.

W przeciwstawieniach: »pochwalić, społecznóć mieć ... potępić« (2): ktorzy zniá [*stolicą apostolską*] łpołeczność máia/ my też z nimi łpołek mamy: á ktore oná potępiłá/ my też potępiamy. *SkarJedn* 118; A náwięcey to ludźi obrazáło/ iż widźieli niełtáteczność onych Oycow/ ktorzy zá Theodozyulzá Celárzá: pochwaliwłzy iednę rzecz/ potym přęćiuchno/ kwoli drugiemu Celárzowi/ zgánili/ y potępili *NiemObr* 140.

W charakterystycznych połączeniach: *potępić aryjany, błąd (błędy) (4), heretyka(-i) (heretyctwo) (6), kacerstwo (kacerze) (4), księgi [czyje], monotelity, náukę [czyjá] (4), obrazoborce, Pismo (2), sektę(-y) (3).*

Szeregi: »naganić (a. zganić) albo (i) potępić« (2): tedyć naprzod mułżą włythko pińmo kácerftwem y mátaactwem názwać ábo pothępić/ niżeli przydą ku potępieniu nas/ Abowiem pińmá nie nágániwłży/ ábo nie potępiwłży/ nas nie mogą potępić *GrzegRóżn* B3v; *NiemObr* 140.

»osądzić i potępić« (1): Ktorzy [*uczestnicy koncylium*] gdyż iuż y przedtym dawno/ y teraz w Tridenćie niedawno/ tę náukę wálżę oładźili y potepili: niemożećie fie niczego inźzego v Krolá I.M. vpomináć/ iedno Exequucyey. *WujJud* 3v.

»zgromić i potępić« (1): że przeto [*Bóg*] chciał/ áby Piotr S. [...] do Sámáriei był poślány, áby napierwłżego haeretyká [*tj. Symona*]/ zaráz ná początku zgromił y potępił *WujNT* 430.

»zhańbić i potępić« (1): A przeto Papięfz thymi słowy Sálomonowymi zle wyrozumiánymi [...] prawdziwą chwálę Boską zhańbił/ y pothępił *KrowObr* 53v.

Przen: *Postąpiwszy jakoś a. wypowiedziawszy się na inny temat, dać podstawę do interpretacji potępiającej kogoś* (3) : Nápifał księgi wielkie przeciw kácerftwom rozmáitym [...]. y ledwe fie dziś ktore kácerftwo wznowiło/ ktoregoby tám iuż niepotępił/ y fáłżow iego nieodkrył. *SkarŻyw* 456; Tá Ewángelicka [*tj. ewangeliczna*] wdowá [...] powłtanie ná łądzie przeciwko tym opácznym Ewángelikom dziśieyłzym/ y potępi ie: iż oná będąc ięszcze młoda/ [...] zá mężá wtorego iść niechćiála: chocia ięszcze áni ákiego zálecenia czyłtości/ áni tákiey łálki y pomocy do tego nie miála/ iáką dziśia mamy [...]. A ci [...] záchowáć fię komu w czyłtości pánieńłkiey ábo wdowiey/ zá rzecz niepodobną máią *WujNT* 200; *SkarKaz* 579a.

2. *Osądzić, skazać; condemnare* *PolAnt, Vulg* [w tym: *kogo, co* (53)] (61) : Iezu ktorys niewiałthy na czudołóstwie vchwyczoney niepotępił. ł(miłuy) fie n(ad nami) *TarDuch* B4v; *MurzNT* 228v *marg*; Nim ten łąd dołzedł/ przyłży do Biłkupow lifty Cęsarłkie/ dáiący znáć o niewinności Athanázego [...]. Lecż oni Biłkupi [...] Athanázego ktory iuż był łpráwiwłży fię/ y niewinność łwoię pokazáwłży/ z Tyru wyiáchał/ potępił: y z łtolice Biłkupiey złożyli. *SkarŻyw* 389, 391; *WujNT Ioann* 8/10, 11.

potępić jako kogo (1): Vćiekl tedy Athánazyułż/ á łędziowie oni niełpráwiędliwi [...] potępił łwiętego/ iáko mężoboycę y cudzołóżnika. *SkarŻyw* 391.

potępić czym (3): Niedopułłczay mię/ ábych był vćińion okrucieńłtwem ich ktorzy [...] rádziby náleżli ku mnie wyłtępkow przyczynę ktoremi by mogli potrwanie potępić mię. *RejPs* 39v. *Cf Zwroty*.

Zwroty: »niewinnego potępić« (6): *TarDuch* [C4]v; *MurzNT* 53v *marg*; wyzwoliłem rádfzy prawdę powiedzieć á mękę tu ćirpieć/ niźli niewinne bez winy dopułłć potępić *HistRzym* 86v; *SkarJedn* 215; *SkarŻyw* 213, 389.

»potępieniem potępić« (1): ludzie mniemáli/ áby ná to potępienie/ ktorym go [*św. Chryzostoma*] po iego odiezdzie/ on Theophilus z inemi złołści łwey vćześniki/ [...] potępił/ Epiphániułż zezwolił. *SkarŻyw* 455.

»na śmierć, ku śmierci, śmiercią potępić« [*szyk zmienny*] (2:1:1): Nagotuycieź téż motznych powrozow/ ij dobrych lántzuchow abyłcie go [*Judasza*] dobrze zwiázali/ ij łmiercią ganiebną potępił. *OpecŻyw* 85; *TarDuch* [C4]v; Cżęgo fię łędzia dowiedziáwłży/ ná śmierć młodzięncá potępił/ y bełtyom dáł poźrzeć. *SkarŻyw* 445, 429.

Szereg: »potępić albo osądzić« (1): gdy byłcie wiedźili co ięft ono Miłóšierdźiá chcę a nie offiary/ tych byłcie niewinnych nieprzekázali (*marg*) niepotępiłi albo oładźili (–) *MurzNT Matth* 12/7.

W przeni (2) :

Zwrot: »krew niewinną, niewinność potępić« (1:1): *RejPs* 52; co łye náfádziłi ná łpráfwiédliwego/ Aby w czym mogli podchwycić wierną duffę yego/ Práfgnąc aby krew nyewinną yego potępili *LubPs* V4.

Przeni: *Ukarac* (3) : *Leop Sap* 11/11; To zmówił á część fale tey ná ktorey oni [*nieczyści duchowni*] z łwymi przyiacielmi łtali/ pod nimi łię zápádłá (*marg*) Drugi raz P. Bog łam potępił nieczyłte kłeryki. (-) *SkarŻyw* 511; Iudałzá potępił grzech; choć nie było támo Woytá áni Sędziego; y łumnienie łámo. Záfwdział ná łzyię powroz *KlonWor* 31.

a. *Skazać na potępienie wieczne* (38) : *WróbŻołt* S6v; on łię też nam [*na chrzcie*] złáfky łwey obwiezuie/ yż dla zakalu zkazonego ktori przieciele zołtał/ niechce nas potępyc. *SeklKat* V3; *MurzNT Luc* 11/31, 32; iż Bog rzecze w Sáfny dzień Iakobowi/ twoi łynowie zgrzełzyli chcę ie potępić *BielKron* 463, 463v; *RejPos* 7 *marg*, 127v; abył mię nie potępił w onę chwilę/ kiedy włzelkie łtworzenie rozumne przed łtráfzliwy łáf twoy będzie połtáfwione. *LatHar* 25; *WujNT Matth* 12/41, 42, *Luc* 11/31, 32; o tych łię rozumieć ma/ ktorzy ná łáf on iuż oczyłcieni z dobreimi łię vczynkáfmi y w czynioney pokućie vkażą. bo táfkich nie potępi/ ále im rzecze: Podźcie błogofłáfwieni. *SkarKaz* 5a.

potępić skáf [= za co] (1): áczkółwiekem ia dopułcił łię tego [...] łkáf mogłbył mię potępić: ty iednáf nie vpułciłeł tego/ łkáf zwykłeł zbáfwiáf. *LatHar* 155.

W przeciwstafwieniach: »uspráfwiédliwi(a)ć (5), zachować (*a.* zachowano) (2), zbawić (*a.* wybawiono) (2), odkupić ... potępić« (10): *BibRadz Rom* 8/34; nie połłaf Bog Syná łwoyego ná łwiáf/ żeby potępił łwiáf/ ále iżby łwiáf był przezeń záfchowan. *RejPos* 146, 145v; pan Bóg vłpráfwiédliwia: kłóž potępić może? *BialKat* 88v; Onym [*księžom*] włzytko wolno/ y vłpráfwiédliwić dałzli co: y potępić nie dałzli nic. *CzechEp* 61; *ArtKanc* H18; Bom nie przyłzedł żeby łáfđił (*marg*) potępił. (-) łwiáf; ále żebych łwiáf zbáfwił. *WujNT Ioann* 12/47, *Rom* 8/34; Izali łam nie mowi: Co zá pożytek będe miał krwi moiey/ iefli potępię tego ktoregom odkupił? *SkarKaz* 4b, 347a.

W charakterystycznych połáfzeniach: *potępić spráfwiédliwie*; *potępić łwiat* (4).

Zwrot: »wiecznie potępić« (1): (*marg*) Przecž Pan lud karze. (-) Iedny prze grzech/ łtrzegáf tego/ aby onych potym wedle łpráfwiédliwego łáfdu łwego wiecznie potępić nie mułłaf. *RejPos* 139.

Szeregi: »nie tylko potępić, ale i sáfđić« (1): téłž to wielká więnych chrzełcianów pociecha/ że ich nie tilko niepotępiáf/ ale iłž i łáfđić niebęđáf *MurzNT* 218v *marg*.

»i wyzwolić, i potępić« (1): iedno ty [*Panie*] łam y wyzwolic mozełz: y potępic nas *RejPs* 128v.

»zbawić i potępić« (1): on tobie powieđa iż to iefł w mocy v niego/ iż cie moze zbáfwić y potępić *RejPos* 124. [*Ponafdo w przeciwstafwieniu 1 r.*]

Przeni (9) : (*marg*) Opili Chrzełcłjáfnie gorłzy nád Pogáfny. (-) Zaprafwę Turcy y Táfárzy powłtáfną w dzień łáfny przeciw nam/ co łię to zowiey Chrzełcłjáfny/ y potępiáf nas/ iż oni ná iedno rołkazáfnie Máfchometá łwoiego/ włtrzymawáfją łię przez włzyłtek czáf żywotá łwego [...] od włzego co vpoić moze. *WerGołc* 211.

a) *Być przyczynáf potępienia* (8) : *KromRozm I* Hv; by niemiłofierdzie [!] Boże/ łama by nas złáf żáfđáf y proźnołc potępić mogłáf. *SkarŻyw* 293, 293 *marg*; Nie ćierp [*Panie*]/ aby moíáf złołc/ mnie

potępić miała *GrabowSet P*; *LatHar 647 marg, Aaa7*; Kálwin tedy chce żeby wżyftkie grzechy ktore popełniamy/ potępiły nas y o wieczną mękę przypráawili *WysKaz 15*; *SkarKazSej 672a*.

3. Wyrzúdzic szkodę, zniszczyć, zgładzić, damnare Vulg, PolAnt [kogo, co] (16) : Stłoczy [*Ps 109/6*], to ieft skazi mocz okrutnikow iż ie potępi. *WróbŻółt 118, 117*; *Leop Hebr 11/7*; *BielKron 463v*; gdzie kroluią Anieli/ tám rádość/ [...] gdy dyablá y iego moc potępiem. *SkarŻyw 358*; *WujNT Hebr 11/7*.

potępić czym (3): budował [*Noe*] on korab ná wyfokiey gorze/ powiádaiąc: iřz wodą P. Bog fkarze y potempi świat/ á przyidzie afz ná tę gorę wodá y ten korab podniešie. *SkarŻyw 270*. Cf *Zwrot*.

Zwrot: »wywroceni(e)m potępić« = *eversione damnare PolAnt, Vulg (2)*: Y miáłthá Sodomczykow y Gomoreyczykow obrociwřzy w popioł/ [*Bóg*] wywroceniem pothępił *BibRadz 2.Petr 2/6*; *WujNT 2.Petr 2/6*.

Szeregi: »potępić i wniwecz obrocić« (1): ktory [*święty Kościół*] wżyftkim Heretykom káżdego wieku stólfy wytrzymał/ á potępił ie y w niwecz obrocił. *WujJud 133v*.

»skarác i potępić« (1): *SkarŻyw 270 cf potępić czym*.

»potępić, zamordowác« (1): Potępiliście/ zámordowaliście íprawiedliwego *CzechEp 50*.

W przen (3) : *WróbŻółt K7*; O przyczynę [*serdecznego żalu*]/ prze bóg/ nie pytaycie/ Ani mi téy rány odnawiaycie. Niewdzięczność mię ludzka potępiłá *KochFr 74*; moc kazánia o vkrzyżowánym/ po wżyftkim świecie rozřzerzona [...] potępiłá wżyftkie rozumy Philozophskie/ y podbiłá pod wiárę mądrość řwiecká *SkarKaz 83a*.

Przen: Być przyczyną zguby (2) : Iużci práwie łzy wylewam/ Kiedy řwoich wołow niemam. Niewiáłtá odpowiedziáłá [*plączącemu mężowi*]/ Pierwřze řmętki ktorem miáłá: Kożdy mi z nich łatwieřzy był/ Aleć mię iuż ten potępił. *BierEz G4v*; Sámy mężoboyřtwá/ y krwie řásiedzkiey wřtáwiczne bez kárnořci rozřlewánia/ potępić to kroleřtwo mogá. *SkarKazSej 704a*.

Synonimy: **1.** *naganić, osądzić, zganić, zgromić*; **2.** *osądzić, skarác, skazać, ukarać*; **3.** *poniszczyc, wygładzić, zniszczyć*.

Formacje współrdzenne cf TĘPIĆ.

Cf 1. POTĘPIENIE, POTĘPIONY

KW, ZCh